

1.1 KİŞİ GÖSTERİMİ

Kişi gösterimi (person deixis), dillerde çeşitli dilbilgisel kişi ulamları (kişi adları, kişi ekleri –kimi zaman da gösterme sıfatları-) tarafından doğrudan yansıtılmaktadır. Ancak, bu kişi ulamlarının kullanımsal anlamlarını belirleyebilmek için bunların **katılımcı-rolleri** (participant roles) çerçevesinde ele alınması gerektiği ileri sürülmüştür. Böylece, katılımcı rollerinin farklı dillerde nasıl ve ne ölçüde dilbilgiselleştiği gösterilebilecektir.

KATILIMCI-ROLLERİ:	konuşucu (speaker, spokesman) kaynak (source) (sözcenin kaynağı) alıcı (recipient) hedef (target) seyirci (bystander)
--------------------	---

Bu katılımcı-rolleri içinde temel ulamlar, yine de, birinci, ikinci ve üçüncü kişiler olmalıdır. Bu nedenle, genel bir adıl dizgesi oluşturulmak istendiğinde, bu dizge içinde kesinlikle yer alması gerekenler, birinci, ikinci ve üçüncü kişi adlarıdır. Bu adılar, kullanımsal olarak, konuşucu ve dinleyicinin adılın gönderimsel anlamı içinde olup olmamasına göre incelenmektedir. Bu doğrultuda, adılar konuşucu (K) ve dinleyici (D) rollerinin ‘+’ ve ‘-’ değerleri bağlamında ikili özellik kalıbı ile tanımlanabilmektedir. ‘+’ değeri *içerme* (inclusion), ‘-’ değeri ise *dışlama* (exclusion) ifade etmektedir:

1. kişi	‘ben, biz’	(+K, -D)	: konuşucu-içerme, dinleyici-dışlama
2. kişi	‘sen, siz’	(-K, +D)	: konuşucu-dışlama, dinleyici-içerme
3. kişi	‘o, onlar’	(-K, -D)	: konuşucu-dışlama, dinleyici-dışlama

Kimi dillerde temel adıların sayısı *ikilik* (duality), cinsiyet, çoğulluk/tekillik, sayı, resmi/samimi söylem vb. gibi özelliklerin kodlanması nedeniyle oldukça fazla olabilmesine karşın, genel olarak bakıldığında dillerdeki adıl sistemlerinin bu üçlü ayrımı içerdiği görülmektedir.

Alanyazında içerme ve dışlama kavramlarının daha çok dinleyici rolü açısından ele alındığı görülmektedir. Bu doğrultuda bakıldığında, diller arasında birinci çoğul kişi adılının kullanımı açısından farklı görünüşler olduğu dikkati çekmektedir. Örneğin, kimi dillerde 1. çoğul kişi adılı için biri *içerimsel* (inclusive) diğeri *dışlayıcı* (exclusive) olmak üzere iki ayrı biçim bulunmaktadır:

Biz	(+K, +D)	dinleyici-içerimli ‘biz’	(inclusive)
Biz	(+K, -D)	dinleyici-dışlayıcı ‘biz’	(exclusive)

Bu tür dillere Fiji dilini örnek verebiliriz. Bu dilde 1. kişi adılının tekil, ikili, üçlü ve çoğul biçimleri birbirinden farklıdır ve bu biçimlerin her biri için ayrıca biri dışlayıcı diğeri içerimsel olan iki farklı biçim bulunmaktadır:

Fiji Dili (Finegan, 2012:237)

	Tekil	İkili (dual)	Üçlü (trial)	Çoğul	
1. kişi – dışlama	au	keirau	keitou	keimami	(+K, -D)
1. kişi – içerme		kedaru	kedatou	keda	(+K, +D)
2. kişi	iko	kemudrau	kemudou	kemunii	
3. kişi	koya	rau	iratou	ira	

Bir diğerkilginç örnek de bir Amerikan yerli dili olan Cherokee’dir. Bu dilde, dinleyicinin içerilmesi/dışlanması bakımından ‘biz’ adılının dört ayrı biçimi vardır:

Biz	ikili (dual), içerimsel:	‘ben ve sen’	(+K, +D)
	ikili (dual), dışlayıcı:	‘ben ve diğeri –o’	(+K, -D)
	çoğul, içerimsel:	‘ben, sen ve diğ(er)li –o’	(+K, +D)
	çoğul, dışlayıcı:	‘ben ve diğ(er)li –onlar’	(+K, -D)

Ancak, dinleyicinin içerilmesi ya da dışlanması bağlamındaki bu ayrım her dilde dilbilgiselleşmiş değildir. Örneğin, İngilizcede 1. çoğul kişi adılının bu anlamda farklı biçimleri yoktur. Bu nedenle, İngilizce ‘we’ adılının içerimsel mi yoksa dışlayıcı olarak mı kullanıldığı genellikle bağlamdan (8) ya da birlikte kullanıldığı ‘all’ (‘we all’) gibi diğerkil sözcüklerin anlamsal katkısından anlaşılabilir (9) (ancak, (9)’un yine de anlamlılığı taşıdığı not etmemiz gerekir). Bununla birlikte, içerme/dışlama bilgisinin kimi kalıplaşmış biçimlerde doğrudan yansıtıldığı da görülmektedir. Örneğin, ‘let us’ ifadesindeki ‘us’ adılı, içerimsel ve dışlayıcı olmak üzere çift-anlamlıyken (10), kısaltılmış ‘let’s’ biçiminde yalnızca içerimsel olarak yorumlanabilir (11a-b).

(8) We are going to stop you!	(+K, -D)
(9) We can all make some money out of this job.	(+K, +D) (ikincil okuma: (+K, -D))
(10) Let us rest.	(+K, +/-D)
(11) a. Let’s go.	(+K, +D), ??(+K, -D)
b. ??Let’s know when you are ready.	

Bu ayrım Türkçede de dilbilgiselleşmiş değildir. İngilizcede olduğu gibi, 'biz' adının (ya da eylem üzerindeki 1. çoğul kişi ekinin) içerme/dışlama bilgisi açısından Türkçede de çift anlamlılık sergilediği görülmektedir (12a-b). Bu adın (ya da ekin) içerimsel mi yoksa dışlayıcı olarak mı yorumlanacağı, çoğu zaman bağlamın yardımı (13a-c) ya da birlikte olduğu diğer sözcüklerin anlamsal katkısıyla anlaşılır (14a-c):

- (12) a. Yarın sinemaya gidiyoruz. (+K, +/-D)
 b. Biz bugün okula gitmeyeceğiz. (+K, +/-D)
 (13) a. Yarın sana gelelim mi? (+K, -D)
 b. Yarın seninle sinemaya gidelim mi? (+K, +D)
 c. KONSERE bilet alırken bize de haber verin. (+K, -D)
 (14) a. Hadı sinemaya gidelim. (+K, +D)
 b. Hadı güzel bir pasta yapıp yiyelim. (+K, +D)
 c. Gel kahve içelim. (+K, +D)

İçerim/dışlama olgusu genellikle dinleyici ulamı açısından ele alınıyor olsa da, bu olgunun, özellikle bağlamın anlambulanıklığını giderici etkisiyle (disambiguation), konuşucu açısından da değerlendirilebileceği görülmektedir. Örneğin, (15a-b)'deki konuşma bağlamında 'biz' adlı (ve Türkçe örnekteki 1. çoğul kişi ekleri) konuşucu-dışlayıcı yorum almaktadır. Benzer bir biçimde, dolaylı emir anlamında kullanıldığında (16) ve (17) deki 1. çoğul kişi kodlamaları da konuşucu-dışlayıcı olarak yorumlanabilmektedir:

- (15) (Doktor, hastaya)
 a. How are we feeling today? (-K, +D)
 b. Bugün kendimizi nasıl hissediyoruz? (-K, +D)
 (16) Lütfen susalım! (+/-K, +D)
 (17) Geç oldu, hadi yatalım artık. (+/-K, +D)

Yine de unutulmamalıdır ki, içerme ve dışlama olgusunun dilbilgiselleştiği Fiji ve Cherokee gibi dillerle Türkçe ve İngilizce gibi bu olguya ilişkin kullanımsal bilginin daha çok söylem bağlamı yardımıyla anlaşıldığı diller arasında açık bir ayrım yapmak gerekir: içerme ve dışlama birinci gruptaki diller için dilbilgisel bir özellikken, İngilizce ve Türkçe gibi diller için daha çok söylemsel bir nitelik taşımaktadır. Bu durum, kullanımsal ulamların her dilde şu ya da bu biçimde yansıtılabileceğini, ancak tüm dillerde dilbilgisel olarak kodlanmadıklarını göstermektedir.

Son olarak, kişi adları ya da eklerinin *gösterim-dışı* (non-deictic) kullanımları olduğunu da not edelim:

- (18) Çalışırsan kazanırsın. Bu böyledir.
 (19) Parayı veren düdüğü çalar.

1.2 YER GÖSTERİMİ

Yer gösterimi, konuşma olayındaki seçim noktalarına göre göreceli olarak belirlenen konumların belirginleştirilmesi ile ilgilidir.

Genel anlamda, bir konuşma olayında nesnelere gönderimde bulunmanın iki temel yolu vardır:

- a) adlandırma ya da betimleme (şeylerin adını söyleme)
- b) konumlandırma (locating) (şeylerin koordinatlarını söyleme)

Adlandırma ya da betimleme, basitçe, şeylerin adını söylemektir. Konumlandırma ise, diğer nesnelere göre yapılabildiği gibi (20), sabit gönderim noktaları temel alınarak da yapılabilir (21):

- (20) İstasyon postahanedan ikiyüz metre ileride.
- (21) Ankara'nın koordinatları

Alternatif olarak, nesnelere kodlama zamanında (KZ) hazır bulunan katılımcıların konumlarına göre gösterimsel olarak belirlenmesi de olasıdır:

- (22) O buradan ikiyüz metre ileride.
- (23) Ankara buradan üçyüz kilometre batıda.

Dillerde, bu alternatif yolu kullanmak üzere, tümüyle gösterimsel amaçlı olan sözcükler bulunmaktadır. Bunlar genel olarak **bura, şura, ora** (İng. here, there) gibi *yer belirteçleri* ve **bu, şu** gibi *gösterme adları*'dır.

	Tanım
Sembolik kullanım:	Konuşucunun kodlama zamanındaki konumunu içeren ve kullanımsal olarak belirli olan uzam
Jest kullanımı:	Konuşucunun kodlama zamanındaki konumuna yakın olan ve jestlerle belirlenen nokta ya da konumu içeren, kullanımsal olarak belirlenmiş uzam

Bu tanımlardaki 'kullanımsal olarak belirli' anlatımı önemlidir, çünkü gösterimsel birimlerin gönderimleri, bunların kullanıldıkları yer ve zamana göre değişebilir.

UZAKLIK

Yer gösteren birimlerin gösterimsel özellikleri *uzaklık* (distance) kavramı doğrultusunda incelenmektedir. Örneğin, *bura* ve *ora* gibi **yer belirteçleri** sırasıyla konuşucuya yakınlığı ve uzaklığı belirtir. Ancak, (24)a-b'de görüldüğü gibi, kimi bağlamlarda uzaklık anlatımı konuşucudan çok dinleyiciyi temel almaktadır:

- (24) a. How are things there?
- b. Orada işler nasıl?

(24)a-b, çokanlamlılık içermesine karşın, genel olarak konuşucudan uzak olan bir noktada değil, dinleyiciye yakın bir noktada işlerin nasıl gittiğini sormak için kullanılır. Dolayısıyla, bu birimlerin kullanımsal anlamlarını aşağıdaki gibi verebiliriz:

- 'ora', 'there' 1) nesne KZ'de konuşucudan uzakta
- 2) nesne KZ'de dinleyiciye yakın

Dinleyiciye olan uzaklığı temel alan (2)'deki anlamın yalnızca sembolik kullanımda geçerli olduğu, (1)'de verilen anlamın ise, belki de bu birimlerin temel anlamı olduğu için, hem jest hem de sembolik kullanımda yansıtılabildiği görülmektedir.

- 'ora', 'there' Jest kullanımı: konuşucudan uzaklığı belirtir
- Sembolik kullanım: konuşucudan uzaklığı ya da dinleyiciye yakınlığı belirtir

Bu birimlerin gösterimsel olmadığı, gönderimsel anlamda kullanıldıkları bağlamlar da vardır. Örneğin, (25)-(26)'daki İng ve Tr. örneklerde A ve B'nin telefonda konuştuğunu ve B'nin Marmaris'te olduğunu düşünelim. Her iki örnekte de B'nin sözcesinde geçen ve normal olarak ilgili konumun konuşucudan uzak olduğunu dile getirme işlevi taşıyan göstericilerin ('there' ve 'ora') bu bağlamda kullanımsal olarak uygun olmaması beklenirken, bu sözcükler her iki dilde de oldukça doğaldır. Bu durumda, (25)-(26)'da yer belirteçlerinin gösterimsel değil, gönderimsel olarak kullanıldıkları doğrultusundaki bir çözümleme daha akla yakın olacaktır. Burada ilgili birimlerin yaptığı, bir yeri doğrudan işaret etmek değil, metinde daha önce geçmiş bir dilsel birime, yani *Marmaris AÖ'süne* gönderimde bulunmaktadır.

Gönderimsel kullanım:

- (25) A: Do you know Marmaris?
- B: We are there/#here.

- (26) A: Marmaris'i biliyor musun?
B: Biz şimdi oradayız/#buradayız.

Bu çözümlenmenin doğruluğunu, (25)-(26)'yı (24)a-b ile karşılaştırarak sınavabiliriz. Aşağıda görüldüğü gibi, ilgili bağlamda (24)a-b'deki soruya, (25)-(26)'daki durumun tersine, 'there' ve 'ora' belirteçlerini kullanarak yanıt vermek olanaksızdır:

- (27) A: How are things there?
B: All is fine #there/here.
(28) A: Orada işler nasıl?
B: #Orada/Burada işler yolunda.

Yer belirteçlerine karşılık, **gösterme adıları/sıfatları** (demonstrative pronoun/adjective) uzaklık anlamının yansıtılması açısından çok daha sistemli bir biçimde düzenlenmiş gibi görünmektedir.

this: konuşucuya yakınlığı belirtir
that: konuşucuya uzaklığı belirtir

Ancak, bu adılar **duygusal uzaklık** belirtmek için de kullanılabilir. Duygusal yakınlık (ya da 'empati') söz konusu olduğunda İng. *that* adılı yerine *this*, duygusal uzaklık söz konusu olduğunda da normal olarak *this* kullanılması gereken yerde *that* kullanılabilir. Lyons (1977), buna **empatik gösterim** (empathetic deixis) adını vermektedir. Kimi zaman da, bu iki adıl arasında bir **yansızlaştırma** yapılı; yani, birbirlerinin yerine bütünüyle seçimlik olarak kullanılabilirler. Örneğin, herhangi bir konuda istenilen sonuca erişildiğinde İngilizcede aşağıdaki iki tümce de olasıdır:

- (29) This is it!
(30) That is it!

Duygusal uzaklığı Türkçedeki şu örnekler oldukça iyi açıklamaktadır:

i) a. Çek *şunu* üstümden! (Örneğin, konuşucunun üstünde bir böcek olduğunda)
b. ?! Çek bunu üstümden!
c. ?!Çek onu üstümden!

ii) a. *Şuna* bak, ne biçim konuşuyor!
b. ?Buna/Ona bak, ne biçim konuşuyor!

Göstericilerin sayısı dilden dile değişebilir:

Yer gösterimi sistemleri büyük çoğunlukla üç terim içermekle birlikte, bunların sayısı dilden dile değişebilir. Örneğin, gösterme adıları açısından, İngilizcenin yer gösterimi sisteminde yalnızca iki terim bulunurken, Eskimo yer gösterimi için 30 terim içermektedir (Finegan 2008, s. 195).

Yer göstericilerin uzaklık anlamı katılımcı rollerine göre belirlenmektedir. Uzaklık anlatımı genellikle konuşucuya olan uzaklığı temel almakta, kimi sistemlerde ise hem konuşucu hem de dinleyiciye olan uzaklık anlatılabilmektedir. Bunların yanında, kimi dillerde konuşucunun konumuna göre '*nehirin yukarısı/aşağısı*' ve '*konuşucu tarafından görülebilen/görülemeyen*' gibi ayrımlar da bulunmaktadır.

Gösterme adıları/sıfatları

İngilizce	<u>Konuşucuya uzaklık</u>	
<i>this</i>	<i>yakın</i>	
<i>that</i>	<i>uzak</i>	
Türkçe	<u>Konuşucuya uzaklık</u>	
<i>bu</i>	<i>yakın</i>	
<i>şu</i>	<i>orta</i>	
<i>o</i>	<i>uzak</i>	
Japonca (gösterme adıları)	<u>Konuşucuya uzaklık</u>	<u>Dinleyiciye uzaklık</u>
<i>kore</i>	<i>yakın</i>	-
<i>sore</i>	-	<i>yakın</i>
<i>are</i>	<i>uzak</i>	<i>uzak</i>
		(Kuno 1973, Diesel 2012, s. 2420 içinde)
Japonca (gösterme sıfatları)	<u>Konuşucuya uzaklık</u>	<u>Dinleyiciye uzaklık</u>
<i>kono</i>	<i>yakın</i>	-
<i>sono</i>	-	<i>yakın</i>
<i>ano</i>	<i>uzak</i>	<i>uzak</i>
		(Kuno 1973, Diesel 2012, s. 2420 içinde)
İspanyolca	<u>Konuşucuya uzaklık</u>	
<i>este</i>	<i>yakın</i>	
<i>ese</i>	<i>orta</i>	
<i>aquel</i>	<i>uzak</i>	
		(Finegan 2008, s. 195)

Latince	<i>Konuşucuya uzaklık</i>	<i>Dinleyiciye uzaklık</i>		
	hic yakın	-		
	iste -	yakın		
	ille uzak	uzak		
	(Levinson 1983)			
Fiji	<i>Konuşucuya uzaklık</i>	<i>Dinleyiciye uzaklık</i>		
	o ^o go yakın	-		
	o ^o gori -	yakın		
	oya uzak	uzak		
	(Finegan 2008, s. 195)			
Malagasy (Malgaşça) (Madagaskar)	<i>Görülebilir</i>	<i>Görülemez</i>	<i>Gör.bil Çoğul</i>	<i>Konuşucuya uzaklık</i>
	ity, ito	izatý, izàto	iréto	yakın
	io, itsý	izàò, izatsý	iréo, irétsý	orta
	iny, iròà, irý	izàny, izaròà, izary	irény, ireròà, irerý	uzak
	(Rasoloson & Rubino 2005, s. 471)			
Tlingit (Kuzey-Batı Amerikan Yerli Dili)	<i>Konuşucuya uzaklık</i>			
	yáa çok yakın	(buradaki x)		
	héi yakın	(yakındaki x)		
	wée uzak	(oradaki x)		
	yóo çok uzak	(uzaktaki x –yer ve/veya zaman açısından; konuşma ortamından uzakta)		
	(Story & Naish, 1973, Anderson & Keenan 1985, s. 286 içinde)			

Gösterme belirteçleri

İngilizce	<i>Konuşucuya uzaklık</i>
	here yakın
	there uzak
Türkçe	<i>Konuşucuya uzaklık</i>
	bura yakın
	şura orta
	ora uzak
İspanyolca	<i>aquí / acá</i> <i>ahí</i> <i>alla / allí</i>

Japonca	<i>Konuşucuya uzaklık</i>	<i>Dinleyiciye uzaklık</i>	
	koko yakın	-	
	soko -	yakın	
	asoko uzak	uzak	
	(Kuno 1973, Diesel 2012, s. 2420 içinde)		
Malagasy (Malgaşça) (Madagaskar)	<i>Görülebilir</i>	<i>Görülemez</i>	<i>Konuşucuya uzaklık</i>
	etý, èto	atý, àto	yakın
	èò, etsý	ào, atsý	orta
	èny, eròà, erý	àny, aròà arý	uzak
	(Rasoloson & Rubino 2005, s. 471)		

Görüldüğü gibi, dillerdeki yer gösterimi sistemleri yalnızca konuşucunun konumunu temel almamaktadır. Bir Filipin dili olan Samal ve konuşucu dışında uzamın üç boyutluluğunu da yansıtan bir gösterim sistemine sahip olan Avustralya ve Yeni Gine dilleri bu durumu daha da açık bir biçimde göstermektedir:

Samal

- (i) konuşucuya yakın
 - (ii) dinleyiciye yakın
 - (iii) seyircilere yakın
 - (iv) bağlamda var olan ama konuşucuyu, dinleyiciyi ve seyircileri içeren iletişim grubundakilerin dışında olanlara yakın
- ((iv)'teki gösterim türü, iletişimde bulunanlarla bulunmayanları gösterimsel olarak birbirinden ayırmak için kullanılmaktadır.)

Avustralya ve Yeni Gine Dilleri

- 'konuşucudan yukarıdaki x'
'konuşucudan aşağıdaki x'
'konuşucu ile dinleyici hizasındaki x'

KARMAŞIK YER GÖSTERİMLERİ

Gösterimsel olmayan anlatımlar kimi zaman gösterimsel anlatımlarla birleşerek *karmaşık* (complex) yer gösterimi yaratabilir.

(31) Kedi arabanın arkasında.

'arabanın arkası' 'karmaşık yer gösterimi' (araba + arka)

arka : gösterimsel olmayan anlam: arabanın 'arka' olarak adlandırılan bölümü (arabanın içinde ya da dışında)

gösterimsel anlam: 'Araba, konuşucuyla kedi arasında' (kedi arabanın dışında)

Kimi nesnelerin doğal olarak sahip oldukları, içsel bölümleri vardır. Bu bölümler işaret edildiğinde, kullanım gösterimsel değildir:

kutunun/dolabın/evin içi, yanı, üstü, altı vb.
masanın üstü, altı vb.
arabanın altı (araba ters dönmüş olsa da altı değişmez)

Ancak, örneğin, bir ağacın içsel olarak 'arka'sı yoktur. Bu nedenle, *ağacın arkası* anlatımı her zaman gösterimseldir:

(32) Kedi ağacın arkasında.

Dolayısıyla, içsel bölümleri bulunan şeylere yapılan gönderim, gösterim açısından anlambulanıklığı taşır. Örneğin, aşağıdaki tümcede *sol*, 'Mert'in solu' ve 'konuşucunun bakış açısına göre sol' olacak biçimde çift anlamlıdır:

(33) Mert Osman'ın solundaki arkadaş.

BERLİRLİLİK VE GÖSTERİM

Belirlilik, adların [\pm belirli] olarak imlenmesini sağlayan dilbilgisindeki anlamsal bir kavramdır.

İng. *a book* (belirsiz), *the book* (belirli)

Lyons (1968, 1977): Belirlilik, gösterimsel niteliklidir.

this x : *here* belirteciye yakın bir belirteç + adlısıl bir birim

this x [+yakın]

that x [-yakın]

the x yansız ('*the*' uzaklık açısından yansız bir gösterimsel birimdir)

GÖSTERİMSEL İÇERİK TAŞIYAN HAREKET EYLEMLERİ

Dillerde kimi eylemler (özellikle hareket eylemleri), kendiliğinden gösterimsel bir içerik taşımaktadır. Bu, bir anlamda, bu eylemlerin anlamlarının bir parçasıdır. *Gel-* ve *git-* eylemleri, bu tür eylemlerin tipik örnekleridir. Aşağıdaki tanımlarından da görüldüğü gibi, bu eylemlerin anlamı, gösterimsel ulamlar olan 'konuşucu' ve 'yer' kavramlarını zorunlu olarak içerir:

Tanım

(34) O geliyor. "O, KZ'de konuşucunun bulunduğu yere doğru hareket ediyor."

(35) O gidiyor. "O, KZ'de konuşucunun bulunduğu yerden uzağa doğru hareket ediyor."

Dolayısıyla, konuşucunun gösterim merkezini oluşturduğu düşünüldüğünde, *gel-* eylemi merkez kişi açısından [+yakın], *git-* eylemi de [-yakın] kullanımsal anlam taşımaktadır.

Bununla birlikte, *gel-* eyleminin gösterimsel anlamı her zaman aynı değildir. Örneğin, (36)'da merkez kişi konuşucu değil, dinleyicidir ve bu nedenle bu eylemin (34) için verilen anlamı (36) için geçerli değildir:

Tanım

(36) Ben geliyorum. # “Konuşucu, KZ’de konuşucunun bulunduğu yere doğru hareket ediyor.”

✓ ”Konuşucu, KZ’de dinleyicinin bulunduğu yere doğru hareket ediyor.”

(Bu kullanım, tarihsel olarak, nezaket nedeniyle dinleyicinin bakış açısını yansıtmak üzere yapılan bir gösterim yansımasından gelişmiş olabilir.) (Japoncada bu durumda “Ben gidiyorum”a eş bir yapı kullanılmaktadır.)

Diğer yandan, (36)’nın tanımı da aşağıdaki bağlamda geçerliliğini yitirmektedir, çünkü bu örnekte konuşucu gittiği sırada dinleyici konuşucunun gittiği yerde değildir. Dolayısıyla, yukarıdaki tanımdaki konuşucunun ‘dinleyicinin bulunduğu yere doğru hareket etmesi’ durumu söz konusu değildir:

(37) Defalarca seni görmeye geldim ama sen yoktun.

Tanım: “Konuşucu, dinleyicinin KZ’de belirlenmiş olan ana-yerleşim yerine doğru hareket ediyor.”

Kimi dillerde (yukarıdaki örneklerde ‘tanım’ olarak verilen) bu kullanımsal anlamlar, farklı eylemler ile ifade edilecek biçimde özelleşmiştir. Örneğin, bir Kızılderili dili olan Chinantec’te konuşucunun KZ’deki konumuna ve bu konumun onun ana-yerleşim yeri olup olmamasına göre farklı eylem seçimleri söz konusudur.

(38) Pedro X’e gitti.

Bu dilde bu tümceyi söylemek için aşağıdaki durumların her birinde farklı bir eylem seçilmektedir:

- Konuşucu KZ’de X’tedir ve X Konuşucunun ana-yerleşim yeridir.
- Konuşucu X’tedir ama X Konuşucunun ana-yerleşim yeri değildir.
- Konuşucu X’te değildir ve X Konuşucunun ana-yerleşim yeridir.
- Konuşucu X’te değildir ve X Konuşucunun ana-yerleşim yeri değildir.

Gel- ve git- eylemleri dışında, gösterimsel anlam taşıyan diğer bazı eylemler şöyle örneklenebilir:

getir-, götür-, al-, ver-, yaklaş-, uzaklaş-, yanaş-, ayrıl- vb.

Türkçede bu, şu ve o

Türkçedeki bu gösterimsel anlatımlar için genellikle aşağıdaki kullanımsal anlamlar verilmektedir:

bu ‘konuşucuya yakın’
şu ‘dinleyiciye yakın’
o ‘konuşucu ve dinleyiciden uzak’

Ancak, bu birimlerin kullanımsal anlamları bu kadar basit görünmemektedir. Örneğin, *bu*, yalnızca ‘konuşucuya yakın’ olmayı değil, ‘içinde olma’ ya da ‘üstünde olma’yı da içerir:

- Bu ev çok soğuk. (Burada ‘konuşucuya yakın olma’ anlamı, dolaylı olarak bulunmaktadır.)
- Bu dağın ardında bir köy var.

Bu ve *o* konuşma anında hazır bulunan, görülebilir nesnelere gösterirken, *şu*, konuşma anında bulunmayan nesnelere de gösterebilir. Bu nedenle, bu gösterici konuşma bağlamına hemen girecek (ve gireceği kesin olan) nesnelere, yazıda da hemen kendisini izleyen (dolayısıyla henüz yazılmamış) bölümü gösterebilir:

- Annem bana *şunu* aldı.
- Türkçedeki göstericiler *şunlardır*:

Bu işlevi nedeniyle, *şu* göstericisi, dinleyicinin görme açısında bulunmadığı düşünülen (örneğin dinleyicinin o anda bakmadığı ya da dikkat etmediği) şeyleri göstermek için kullanılabilir:

- Şunu* uzatabilir misiniz? (örneğin dolmuşta)
- Şuradan* bir Bahçeli alır mısın? (dolmuşta şöfere)
- Bana *şu* kitabı verir misin? (ör. ellerimiz doluyken istediğimiz bir kitabı işaret edemediğimizde)

Duygusal uzaklık/yakınlık *bu* göstericisi ile değil, çoğu durumda *şu*, kimi zaman da *o* ile belirtilir:

- Al *şunu*/#*bunu*/#*onu* üstümden! (ör. konuşucunun üstünde bir böcek olduğunda)

- b. Yapma şunu/#bunu/#onu diyorum sana!
 - c. Şu ülkede bu işi yapacak adam yok mu!
 - d. Şu Ali beni öldürecek. Çok komik adam ya!
 - e. Şu hava, şu çileğin kokusu! Bu mevsim insanı kendinden geçiriyor.
- (43) a. Kapat o/şu/#bu televizyonu! Ödevlerini yaptın mı da televizyon izliyorsun!
- b. Ver o/şu/#bu parayı bana!